

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1916 kl. 3 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 15 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om en permanent organisation av den inrikes och utrikes spannmålshandeln.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 51, har herr *Steffen* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, uti vilka former en permanent organisation av den inrikes och utrikes spannmålshandeln må kunna genomföras.

Motionen.

I fråga om motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i anledning av förevarande motion inhämtat yttranden från kungl. socialstyrelsen, kungl. kommerskollegium, kungl. lantbruksstyrelsen, statens livsmedelskommission samt kommissionen rörande rikets ekonomiska krigsberedskap samt svenska lantmännens riksförbund. Samtliga dessa yttranden bifogas här nedan såsom bilagor.

Utskottet.

Genom att återgiva delar av docenten, numera professorn Nils Wohlins på offentligt uppdrag verkställda, år 1914 avslutade utredning av det svenska jordbrukets inrikes avsättningsförhållanden lämnar motionären en översiktlig framställning av de väsentliga brister, som ur nationalekonomisk synpunkt anses vidlåda den inrikes spannmålshandeln i vårt land, liksom även av dessa bristers inverkan på den svenska spannmålsproduktionen och den jordbrukande klassens ekonomiska ställning. Den tillbakagång av den fria spannmålshandeln, som obestridligt ägt rum,

har mångenstädes haft till följd, att jordbrukarna blivit beroende av osäkra och begränsade lokala avsättningsmöjligheter. Dessa omständigheter, i samband med bristen på lagerutrymme för spannmål samt svårigheten att mot säkerhet i lagrad spannmål erhålla kredit, hava mången gång försatt jordbrukarne och särskilt de mindre bland dem i en sådan ställning, att de för att skaffa sig nödig penningtillgång måst sälja sin spannmål utan möjlighet att kunna avvakta mera gynnsamma avsättningstillfällen. Förädlingsindustrien, kvarnar och bryggerier, verkställa numera i allt större utsträckning sina inköp av spannmål direkt från producenterna, ofta i mindre partier, varvid det knappast kan vara tal om en fri och naturlig, hela landet omfattande prisbildning å spannmålsmarknaden. En följd härav blir givetvis, att de spannmålsnoteringar, som verkställas av mäklarna, bliva av tillfällig och mindre pålitlig art och ingalunda i stånd att giva producenterna den ledning, de behöva, för att kunna finna fördelaktigaste avsättning för sin vara.

Det nu pågående världskriget har visat vikten ur krigsberedskaps-synpunkt av att ett land är i stånd att åtminstone nödtorvtigt självt täcka sitt behov av brödsäd och foderväxter. Det synes ock ej föreligga några oöverstigliga hinder för att spannmålsproduktionen skall kunna uppbbringas i nivå med konsumtionen, om jordbrukets produktion ytterligare stegras och dess avkastning rationellt tillvaratages genom bl. a. ordnad inrikes avsättning och lagring.

Utskottet saknar anledning att inlåta sig på den omtvistade frågan, i vad mån införandet av s. k. utförselbevis för spannmål kan leda till målet. Allmänt erkänt är däremot behovet av upprättandet av spannmålslagerhus, i vilken betydelsfulla fråga innevarande riksdag redan beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Avsevärt torde man främja vår spannmålsproduktion, vars utvidgning är beroende av den jordbrukande klassens ekonomiska ställning samt dess energi och förmåga att avvinna den svenska jorden ökade skördar, om från statens sida lämpliga åtgärder vidtagas att stödja jordbrukarnas sammanslutningar till ekonomiskt samarbete för såväl avsättning av jordbruksalster som inköp av fodervaror m. m. Närmast till hands ligger beviljande av statslån till upprättande av spannmålslagerhus. I professor Wohlins utredning framhålles också starkt behovet av statens understöd på detta område. Däremot finner utskottet betänkligt att under något slags statens förmynderskap ställa denna verksamhet, som hittills fritt utvecklats sig säkert och lyckligt. Utskottet kan således icke dela motionärens uppfattning, att ett kraftigt statsinitiativ och en målmedveten statlig

normering och övervakning av detta föreningsväsen skulle vara nödiga eller ens gagneliga.

Då den av professor Wohlin verkställda omfattande utredningen av den inhemska spannmålshandelns läge och brister samt därmed sammanhängande frågor, vilken utredning väsentligen utgör grundvalen för motionärens framställning i denna del, enligt vad utskottet inhämtat, remitterats till sakkunniga myndigheter för yttrande, och då således positiva reformförslag i anledning av denna utredning torde under närmaste tiden vara att förvänta, anser utskottet en riksdagsskrivelse med begäran om förnyad utredning i detta avseende icke vara påkallad.

Vad angår motionärens hemställan om utredning rörande utrikes-spannmålshandelns ordnande medelst statsmonopol å all spannmålsimport, anser sig utskottet böra avstyrka ett sådant förslag, vilket skulle belasta staten med uppgifter, som under normala förhållanden torde vara för densamma främmande. Ett sådant monopol skulle ej heller kunna förutsättas lämna erforderliga garantier för tillvaratagandet av skilda parters berättigade intressen. Det statsorgan, vilket finge om hand importmonopolet och därmed faktiskt regleringen av spannmålsprisen i landet, skulle utan tvivel utsättas för missnöje och klander från konsumenters såväl som producenters sida.

Det är visserligen sant, att importen av spannmål under närvarande kristid kan sägas vara ett statsmonopol, som sedan hösten 1914 handhaves av statens livsmedelskommission; men vad som då framtvangs som en ofrånkomlig nödvändighet för att, även med ekonomisk uppoffring för staten, säkerställa åt landet tillräcklig tillgång på brödsäd, kan icke motivera dess bibehållande, när detta tvångsläge upphör. Allra minst torde utrikeshandeln lämpa sig för statssocialistiska försök.

Det har anförts såsom skäl för en utredning i motionens syfte, att efter det pågående krigets slut den svenska kvarnindustrien kunde antagas komma att för sin del monopolisera spannmålsimporten, varför ett statsmonopol vore att föredraga framför ett privat monopol.

Även om det vore tänkbart att till en trust sammansluta landets kvarnar, små och stora, samt därmed monopolisera spannmålsimporten och behärska prisen på den inhemska spannmålsmarknaden, bör icke ens en sådan framtidsutsikt förleda till att låta betänkligheterna fara i fråga om ett permanent statsmonopol å detta område under normala förhållanden. Skulle en sammanslutning av kvarnindustrien i antytt syfte uppkomma och medföra ur det allmännas synpunkt skadliga verkningar, saknar staten ingalunda utvägar att effektivt motverka dem. Att verkställa utredning om och föreslå lämpliga medel häremot äga utan tvivel de s. k. trustsakkunniga

de bästa förutsättningarna, helst som de icke torde underlåta att samarbeta med de på detta område kompetenta myndigheterna. En sådan utredning ingår tydligen i deras uppdrag, och de lära för densamma redan hava verkställt avsevärt förarbete. Någon ny utredningskommission synes sålunda, även vad angår denna del av motionärens framställning, icke rimligen kunna ifrågasättas.

Även med allt erkännande av flera beaktansvärda synpunkter i fråga om spannmålshandelns ordnande, vilka motionären framhållit och utvecklat i sin motion, finner utskottet på grund av vad ovan anförts icke anledning att föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet, då detta redan är föremål för statsmyndigheternas uppmärksamhet och fortsatta utredning.

Utskottet får alltså hemställa, att första kammaren måtte besluta,

att förevarande motion ej må till någon kammararens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 maj 1916.

På utskottets vägnar:

OSKAR NYLANDER.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Nylander, Danström, Steffen, Tisell, Alkman, Permansson och Larson.

Reservation:

av herr *Steffen*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen;

av herrar *Alkman* och *Larson*, som anført:

De av motionären förordade botemedlen mot de brister som, till men både för landet, för jordbrukarne, för konsumenterna och säkerligen

även för handeln själv, måste erkännas för närvarande existera inom den svenska spannmålshandeln, äro enligt vår mening icke med någon säkerhet de riktigaste, även om de vore möjliga att inom en någorlunda närliggande framtid genomföra, vilken fråga torde kunna lämnas öppen. Utan mycket ingripande omgestaltningar av hela vårt kommersiella liv även på andra områden torde det ha sig mycket svårt att med fördel i ett enda sammanhang genomföra de av motionären ifrågasatta reformerna: statsorganisering av den inrikes spannmålshandeln och statsmonopol på den utrikes spannmålshandeln.

Men därav följer icke att man utan vidare bör förkasta den sunda kärna som finnes i motionen, nämligen påpekandet av de mycket väsentliga brister, varmed den inrikes spannmålshandeln är behäftad, och den låt vara indirekt givna varningen för de faror, som i en mycket snar framtid kunna komma att hota såväl jordbrukets som spannmålskonsumenternas intressen, därest en kapitalstark trustsammanslutning förmedels ett faktiskt monopol på spannmålsimporten kan erhålla möjlighet att bli bestämmande över prisbildningen åtminstone på brödsäden och därigenom få en för skilda berättigade intressen farlig maktställning inom vår spannmålshandel.

Utän tvivel är det i insikten härom som de av utskottet åtsporda sakkunniga myndigheterna ställt sig synnerligen välvilliga till förslaget om en utredning av dessa frågor, trots den ganska ensidiga form, vari en sådan utredning av motionären direkt begärts. Dessa sakkunniga myndigheters uttalade uppfattning lämnas av utskottsmajoriteten fullständigt åsido; den förbigås i utskottets utlåtande helt enkelt med tystnad. För egen del har majoriteten, i motsats till berörda myndigheter, ansett varje utredning obehöfvlig, och detta ehuru majoriteten i de flesta avseenden synes dela motionärens uppfattning av de nu existerande förhållandenas brister och risker. För att, med stöd av eller rättare *trots* en sådan uppfattning, kunna komma fram till ett fullständigt avstyrkande av motionen anför majoriteten som skäl, *dels* att professor Wohlins på offentligt uppdrag verkställda förberedande nationalekonomiska och statistiska utredning om den nuvarande gestaltningen av lantbrukets avsättningsförhållanden redan skulle innehålla den utredning, som kan behövas för att man skall kunna vidtaga nödiga reformer på den inrikes spannmålshandelns område, *dels* att de s. k. trustsakkunnige säkerligen komma att upptaga till utredning frågan om avhjälpan det av de missförhållanden, som erkännas kunna bli följden av en eventuell förtrustning av kvarnindustrien. Då det emellertid förhåller sig så, att å ena sidan professor Wohlins nyssnämnda redogörelse icke utmynnar i några bestämda reformförslag, ägnade att läggas till grund för särskilda åtgärder, och å andra sidan de trustsak-

kunnige, som bekant, ajournerat sina arbeten till efter krigets slut, kan intetdera av dessa skäl enligt vår mening anses tillräckligt vägande för att motivera ett avslag på förslaget om en omedelbart företagen ingående utredning av ett så viktigt spörsmål som frågan om de lämpligaste utvägarne för ett praktiskt ordnande till allas bästa av rikets spannmåls- och i främsta rummet dess brödsädeshandel. Det torde i detta sammanhang för övrigt knappast behöva påpekas, att frågan om förbättrade anordningar av vår spannmålsimport ingalunda är knuten allenast vid spörsmålet om kvarnindustriens befarade förtrustning.

Frågan om ett bättre ordnande av landets spannmålshandel har ur olika synpunkter ett så stort intresse att den icke bör avfärdas blott med en mer eller mindre välvillig gest. Enligt vår mening är tvärtom en ingående och allsidig utredning av hithörande både för jordbruket och folknäringen synnerligen betydelsefulla spörsmål både behöflig och önskelig.

I anledning av det nu anförda ha vi ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren för sin del måtte besluta,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning i syfte att åstadkomma förbättrade förhållanden inom landets spannmålshandel.

Bilaga 1.

Yttrande av Socialstyrelsen.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t den 22 sistlidne februari anbefallt socialstyrelsen att inkomma med yttrande över tvenne inom riksdagens första kammare väckta motioner, nr 51 och nr 78, får styrelsen i underdånighet anföra följande.

Vad först beträffar *motionen nr 51*, väckt av herr Steffen, angående utredning i fråga om en permanent organisation av den inrikes och utrikes spannmålshandeln, synes styrelsen vissa skäl tala för att åtskilliga fördelar skulle kunna vinnas — bland annat för en gänelig utveckling av lantmännens föreningsverksamhet ävensom för gestaltningen av prisbildningen på mjöl- och brödmärknaden — genom en ändamålsenligare organisation av spannmålshandeln i riket, och finner styrelsen på grund härav en utredning i ämnet vara att förorda.

I den slutliga behandlingen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Elmquist samt byråcheferna Huss och Fürst.

Stockholm den 3 april 1916.

HENNING ELMQUIST.

Gunnar Huss.

Thorwald Fürst.

Bilaga 2.

Yttrande av Kommerskollegium.

Till Konungen.

Genom nådig remiss har kommerskollegium fått sig anbefallt att avgiva yttrande över en vid riksdagen väckt motion angående utredning i fråga om en permanent organisation av den in- och utrikes spannmålshandeln.

Kollegium, som delar den i motionen uttalade uppfattningen om att spannmålshandeln i vårt land för närvarande i åtskilliga hänseenden är ordnad på ett mindre tillfredsställande sätt, finner sig därför, utan att i frågans nuvarande läge vara i tillfälle yttra sig om lämpligheten av den ena eller andra av de i motionen ifrågasatta åtgärderna, äga skäl uttala sig för åvägabringande av en utredning i syfte att åstadkomma förbättrade förhållanden på ifrågavarande område. Remissakten återställes.

Underdånigst

K. A. FRYXELL.

Per G. Friberg.

Föredragande.

Nils Carlsson.

Bilaga 3.

Yttrande av Lantbruksstyrelsen.

Till Konungen.

Uti en inom riksdagens första kammare av herr Steffen väckt, den 27 januari 1916 dagtecknad motion (nr 51) har föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, uti vilka former en permanent organisation av den inrikes och utrikes spannmålshandeln må kunna genomföras.

Genom nådig remiss den 22 februari 1916 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med av riksdagens första kammares andra tillfälliga utskott begärt yttrande över sagda motioner; och får till åttlydnad härav lantbruksstyrelsen, med återställande av remissakten, i underdånighet anföra följande.

Vad först angår herr Steffens motion, så tillåter sig lantbruksstyrelsen i underdånighet hänvisa till vad styrelsen anfört i sitt underdåniga utlåtande den 17 augusti 1915 över docenten Nils Wohllins i motionen åberopade utredning angående det svenska jordbrukets inrikes avsättningsförhållanden, och får lantbruksstyrelsen, som på frågans nuvarande ståndpunkt ställer sig tveksam rörande lämpligheten av i motionen föreslagna permanenta organisation av spannmåls-handeln, för sin del uttala, att styrelsen icke har något att erinra mot att den begärda utredningen verkställles.

Stockholm den 9 mars 1916.

Underdånigst

På lantbruksstyrelsens vägnar:

Fredrik Egerström.

Erik Insulander.

Bilaga 4.

Yttrande av statens livsmedelskommission.

Statens livsmedelskommission finner sig ur de synpunkter kommissionen satts att bevaka icke ha något att erinra mot verkställande av de utredningar, som i de remitterade motionerna föreslås.

Stockholm den 11 april 1916.

Underdånigst
HENNING ELMQUIST.

M. Marcus.

Bilaga 5.

Yttrande av kommissionen rörande rikets ekonomiska krigsberedskap.

Till Konungen.

Kommissionen kommer själfvallet att under arbetets gång söka utreda frågan om ändamålsenliga åtgärder för landets tillgodoseende av behovsartiklar och nyttigheter, varom i motionerna förmåles, men denna utredning blir enligt kommissionens uppdrag begränsad till åtgärder, som erfordras för rikets krigsberedskap. Med motionärernas förslag åsyftas emellertid anordningar av långt större räckvidd. Under sådana förhållanden torde utskottets begäran om kommissionens hörande i anledning av motionerna avse icke motionärernas egentliga förslag utan de i motionerna för rikets säkerställande i allmänhet taget beträffande särskilt spannmål och bränsle angivna metoder och inrättningar. Vissa av dessa metoder och inrättningar torde också vara av beskaffenhet att bli föremål för kommissionens överbäganden. Men kommissionen som för närvarande har till utredning inom skilda subkommittéer frågor om krigsberedskapen beträffande tillgångar av nämnda slag, är ännu icke beredd att avgiva yttrande i dessa avseenden. Vilket kommissionen till svar å nådiga remissen härigenom får i underdånighet anmäla.

Stockholm den 18 april 1916.

Underdånigst
På kommissionens vägnar:
CONRAD CARLSON.

Eli F. Heckscher.

Bil. 6.

Yttrande av Svenska lantmännens riksförbund.

Herr f. d. Statsrådet m. m. Oskar Nylander,
Riksdagens Första kammare, Stockholm.

För Svenska lantmännens riksförbund är det givetvis ett önskemål att i framtiden kunna hjälpa medlemmarna även med avsättningen av deras produkter, speciellt spannmål. Denna fråga har inom förbundet också dryftats flera gånger, men har ännu icke lett till något resultat, huvudsakligast beroende på brist på kapital. För att spannmålshandeln skall kunna ordnas på ett lämpligt och för jordbrukarna fördelaktigt sätt måste, som motionären ock framhåller, frågan om spannmålslagerhus först och främst lösas, men att lösa denna fråga utan införande av s. k. »utförselbevis» anser jag vara meningslöst.

Jag har ej heller samma åsikt som motionären angående lantmännens föreningsväsende. Jag anser nämligen, att föreningsväsendet bör få utveckla sig fritt och utan någon som helst »statlig normering och övervakning», ty skulle lantmannaföreningarna göras till ämbetsverk, vore deras tid snart ute, enär den privata handeln då inom kort skulle konkurrera ihjäl dem.

Under de 10 år förbundet hittills existerat har det endast en gång erhållit hjälp av staten, nämligen hösten 1914, då förbundet fick låna 500,000 kronor mot $4\frac{1}{2}$ % ränta. Emellertid hoppas jag, att förbundet i framtiden ej behöver begära någon som helst vidare hjälp av staten utan skall kunna stå på »egna fötter».

Att det skulle vara någon fördel för landet att lösa frågan om spannmålshandeln genom »statsorganisering av den inrikes spannmålshandeln och statsmonopol på den utrikes spannmålshandeln», vågar jag betvivla. Jag tror däremot, att det vore bättre, om staten på fördelaktiga villkor antingen till den organisation, som nu finnes, eller till en eventuellt ny, ville bevilja lån i och för byggande av magasiner. Dessa lån kunde ju de första 5 åren t. ex. få löpa räntefria och sedan med en billig ränta, och kunde ju staten erhålla inteckning i byggnaderna, men därmed dock icke »övervakning i själva handeln».

Göteborg den 29 februari 1916.

Vördsammast
C. G. Wettergren.